

Joan Fuster i la divulgació d'un clàssic: l'*Antologia poètica* d'Ausiàs Marc

Míriam Ruiz-Ruano

Filòloga. Professora a la Universitat Autònoma de Barcelona

En el conegut assaig publicat l'any 1981 amb el títol *Per què llegir els clàssics*, l'escriptor italià Italo Calvino sostenia que un autor o una obra que mereix aquesta consideració ens arriba portant l'empremta de totes les lectures que han precedit la nostra i també la que ha deixat en les cultures que ha travessat. Quan Joan Fuster va començar a llegir els versos del seu conterrani Ausiàs Marc a finals de la dècada dels quaranta del segle passat, va rebre, doncs, també tot aquest llegat. El gran poeta del quatre-cents havia estat objecte d'estudi per part de diversos filòlegs i historiadors de la literatura en el segle XIX, com Manuel Milà i Fontanals o Marcelino Menéndez Pelayo, entre d'altres, que el veien com un poeta italianitzat seguidor del Petrarca. En els anys 1912-1914, el filòleg rossellonès Amadeu Pagès va fer-ne una primera edició crítica, publicada al costat de l'estudi biogràfic *Auzias March et ses prédécesseurs*, que presentava el poeta de Gandia com un «*trobador attardé*», un simple epígon de la tradició trobadoresca que havia florit durant els segles anteriors. Tant en el primer cas com en el segon, Marc no deixa d'ésser patrimoni d'erudits. Vet aquí, doncs, la necessitat de subratllar la importància de l'*Antologia poètica* de l'Editorial Selecta que va preparar Joan Fuster i que veié la llum el 1959, any de celebració del cinquè centenari de la mort del poeta. Aquest volum contribueix decisivament a canonitzar Marc en el segle XX.

Quan Fuster començà a preparar l'*Antologia poètica*, —inicialment encomanada a Gabriel Ferrater, fins aleshores només crític—, ja feia uns quants anys que llegia el poeta medieval: en el seu llibre de poesia *Terra en la boca* (1954), trobem una peça titulada precisament «Homenatge a Ausiàs March» que data de 1949 i que demostra ja una gran familiaritat amb la seva obra. Al llarg de la dècada dels cinquanta, Fuster

també n'havia fet una lectura atenta en qualitat de crític i assagista. Ho proven títols com *La poesia catalana fins a la Renaixença* i «*Temas de Ausias March: poeta antiguo y bien enamorado*», tots dos de 1954, *La poesia catalana*, de 1956, i «*Ausias March, entre el cuerpo y el alma*», de 1958. En rebre l'encàrrec de l'editorial Selecta, Fuster ja concebia l'autor de «*Veles e vents*» com un clàssic de la tradició pròpia dels Països Catalans que defensava en altres escrits. El seu objectiu era divulgar-lo com a tal entre un públic lector no especialitzat, una operació que exigia dues estratègies: d'una banda, presentar-lo en un format més accessible; de l'altra, destacar-ne el valor actual, la vigència per a un lector contemporani.

L'*Antologia poètica* ofería els versos marquiens amb ortografia regularitzada —criteri que ja havien seguit les antologies anteriors: la barcelonina de Joan Estelrich, de 1918, i la valenciana d'Enric Navarro, de 1934—, en part per donar una alternativa al model de la col·lecció «Els Nostres Clàssics» de l'editorial Barcino. Així ho explicava Fuster: «Aleshores aquesta col·lecció no era tan seriosa com ara. Tenia de bo, per al lector corrent com ara jo, que emprava una ortografia moderna, sense els trencacaps dels manuscrits medievals que fan molt feixuc, per exemple, l'accés a l'Ausiàs de Bohigas»¹. L'*Antologia poètica* actualitza ortogràficament el text fixat en l'edició de Pere Bohigas (1952-1959) introduint-hi, això sí, alguns canvis quant a puntuació. Fuster va seguir aquesta línia de pensament encara en dècades posteriors, com es pot veure en una carta a Germà Colón de 1971: «“Els Nostres Clàssics” són llibres per a erudits [...] i els nostres han d'adreçar-se al lector culte *corrent*. Per això modernitzarem l'ortografia i reduïrem l'anotació al mínim imprescindible. També ens limitarem a publicar textos que tinguen un cert interès literari, i no

¹ Joan FUSTER, *Correspondència 3*, Antoni Furió (dir.), 3i4, València 1999, p. 220.

simples “textos d’idioma” com fa en Casacuberta»². Probablement per coherència amb aquest plantejament, Selecta va suggerir a l’autor de Sueca acompanyar els poemes de Marc, no pas amb notes a peu de pàgina (que desviarien massa l’atenció del lector), sinó amb «traduccions» al català actual i en prosa. Encara que poc convençut, Fuster admetia en el pròleg a l’antologia (posteriorment titulat, significativament, «Vigència d’Ausiàs March») que aquesta era l’opció menys dolenta per a orientar el lector en cas de dubte. Així, trasllada els versos cercant la literalitat, i no la paràfrasi, per tal que la interferència sigui mínima. Aquesta perspectiva és ben significativa: Fuster reconeix explícitament que ell no és un especialista en el poeta de Gandia i que no pretén guiar el lector fins a la mateixa interpretació que ell ha fet dels versos, com si aquesta fos la «veritat» que els filòlegs han cercat a la llum de la biografia i de la història. Amb el plantejament de l’*Antologia poètica*, Fuster aposta per la figura del lector: convé aplanar-li el camí i facilitar-li recursos perquè sigui aquest, ben armat, qui pugui fer la seva pròpia interpretació del clàssic valencià. L’experiència del curador pot servir com a ajut, però en cap cas no ha de constrènyer a una única interpretació «correcta». En aquest sentit, Fuster es presenta com un lector —lúcid i perspicaç— que ajuda un altre lector.

La consciència que tot clàssic té, necessàriament, un valor que el fa atractiu en el present i, alhora, un cert caràcter privatiu d’una època resulta admirable en els escrits fusterians: «Potser serà tan estrany a la gent d’aleshores com ens ho és a nosaltres, ara, l’escolasticisme d’Ausiàs March, davant el qual no cap més que un respecte i una admiració arqueològics. De tot el passat literari, hom salva certes afinitats relatives»³. Aquest és el criteri principal a l’hora de seleccionar els poemes per a l’*Antologia poètica*. És interessant acarar-lo al que segueix Pere Bohigas en el volum *Pàgines escollides d’Ausiàs March*, de 1959. En aquest segon cas, l’antòleg, igualment conscient que hi ha aspectes d’un clàssic que caduquen, vol oferir un tast dels versos que puguin resultar actuals per a un lector contemporani, però sense deixar de banda certs elements històrics: «Per al comentarista,

tot té interès, i uns aspectes li serviran per a explicar-ne d’altres; per al lector de poesia, en canvi, hi ha coses que han envellit i d’altres que perduren. En la present selecció hem intentat de presentar aquestes darreres, fent, però, algunes concessions —petites certament— a alguns aspectes de la poesia ausiàs-marquiana que són fruit de la seva època, els quals sembla que venen a completar el perfil del poeta»⁴. A través de les seves respectives antologies, tant Fuster com Bohigas pretenen fer arribar Marc al lector comú com un clàssic. Ara bé, com hem pogut llegir en els fragments anteriors, la concepció que en tenen no és exactament la mateixa, perquè una de les condicions *sine qua non* per a Fuster és precisament «desarqueologitzar» el poeta, és a dir, sotreure’l a la lectura d’aquells elements històrics que només puguin guardar un cert interès per als erudits. En què consisteix, doncs, la vigència d’Ausiàs Marc per a Fuster? Els poemes triats i el pròleg de l’antologia demostren que allò que el fascina és el dramatisme introspectiu de Marc, l’home tancat en els seus dilemes i contradiccions.

El volum recull en total vint-i-set composicions i pràcticament en totes hi apareix el poeta amorós; no hi ha representació dels versos de caràcter marcadament moral ni de peces més aviat circumstancials. Quant a models retòrics, la proposta de Fuster es revela tan clara com la del contingut: aposta pel Marc més imaginatiu i imatjat. De les cinc primeres peces de l’antologia, quatre arrenquen amb un símil, per exemple. També queda seduït per passatges que formulen retòricament el drama angoixat del poeta: en la peça 11 («¿Quins tan segurs consells vas encercant?») la vida i la mort esdevenen al·legories i, mentre aquesta última és amable i plaent al jo líric i surt a abraçar-lo, la vida és una figura tètrica que infon basarda.

Val a dir que la proposta estètica que hi ha rere la selecció de peces és força convencional i s’assembla a la d’Enric Navarro, de 1934. Les coincidències, però, en cap cas no treuen mèrit al conjunt de la proposta fusteriana: oferir un clàssic «desarqueologitzat» en tots els sentits (respecte a temes, retòrica, format...) que el lector contemporani pugui arribar a fer seu. ■

² Joan FUSTER, *Correspondència 4*, 2000, p. 511. La cursiva és de l’autor.

³ Joan FUSTER, *Correspondència 2*, p. 105-106.

⁴ Pere BOHIGAS, «Nota preliminar» dins *Pàgines escollides d’Ausiàs March*, Ed. Barcino, Barcelona 1959.